

**II. Meşrutiyet Sonrası İktisad-ı Milli Fikrinin Edebiyata
Yansıması: Kazım Nami Bey'in İş Ordusu Adlı Eseri Üzerinden Bir
Değerlendirme**

**Reflections of National Economy Idea to Literature After Second
Constitutional Era: Evulation via Kazım Nami Bey's "İş Ordusu"**

Mehmet Salih ERKEK*

Extended Abstract

The İttihad ve Terakki Cemiyeti (Committee of Union and Progress) that evaluated 1908 revolution as an opportunity to restrain efforts for independency of the nationalities in the empire, after the revolution understood that ittihad-ıanadır (union of components) policy that had been conducted for a while was insufficient for protecting territorial integrity. The Committee headed towards Turkism policy especially after separatist movements of Balkan nations transformed into a de facto struggle. This national recovery movement that had been started in almost every field, effected economic life as well. Efforts for reducing non-Muslim and non-Turks effects on economic life and generate a Muslim-Turk middle class, concreted with boycotts, clientelistic economic policies, establishing companies and banks with national brand and one-sided withdrawal of capitulations. The Committee paid attention to national economy aim. However the success of this policy was primarily depended on enlightenment and activating Muslim-Turk subjects. This was not a demanding duty for the Committee members because they were adept in using every tool possible for propaganda. There were two tools could be used directly and effectively: Press and literature. So, besides the newspapers they had begun to publish after the second constitutionalist period in order to propagate their policy, the Committee begun to mold public opinion by the agency of literary works, such as theater scripts primarily and novels, poems and stories. One of the leading figures of the Committee of Union and Progress, namely Kâzım Nami Bey, paid attention to this subject in his literary works written after the second constitutionalist

* Yrd. Doç. Dr. Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. e-posta: salih.erkek@usak.edu.tr

Bu makale iThenticate programı ile taranmıştır.

Makale Gönderim Tarihi: 17/12//2017-Kabul Tarihi: 18/12/2017

period. In 1916, while the World War I was continuing, he wrote İşOrdu (Work Army). In this work, written in behalf of national economy aim, he paid attention to the messages of the story than the literary value. Based on the story of the young officer TurgutBey, who resigned and opened a ironworks in Konya after meeting blacksmith Hasan, KâzımNamiBey emphasized that for years Turkish farmers had been crushed under exorbitant prices and the money spent to foreigners turned them as weapons. In the story adorned with Turkist motives, blacksmithing was blessed by linking it with Ergenekon Legend and compering this occupation as the first occupation of Turks. Like the most intellectuals of the era, KâzımNamiBey too used a simple Turkish in this story. He put emphasis on the idea that economic salvation formula was depending on the local production and local consumption.

Key Words: The Second Constitutionalist Period, The Committee of Union and Progress, National economy, KâzımNâmi, İşOrdu.

Öz

İmparatorluk içindeki ulusların bağımsızlık arzularını dizginlemek için 1908 İnkılâbını bir fırsat olarak gören İttihat ve Terakki Cemiyeti, inkılâbın hemen ardından yaşanan gelişmelerden sonra uzun süredir yürüttükleri ittihad-ı anasır politikasının imparatorluğun toprak bütünlüğünü korumakta yetersiz kaldığını anlamışlardır. Özellikle Balkan uluslarının ayrılıkçı hareketleri fiili bir savaşa dönüştükten sonra İttihatçı kadrolar Türkçülük politikasına yönelmişlerdir. Hemen hemen her alanda başlayan bu millileşme hareketinden iktisadi hayat da ciddi oranda etkilenmiştir. Ekonomik hayatta gayrimüslim olan ve Türk olmayan unsurların etkisini azaltmak ve Müslüman/Türk bir orta sınıf oluşturabilmek için başlayan gayretler boykotajlar, himayeci ekonomik politikalar, milli ibareli şirket ve bankaların kurulması, kapitülasyonların tek taraflı kaldırılması gibi gelişmelerle somutlaşmıştır. Milli iktisadın hedefe ulaşması İttihatçılar için büyük önem taşımaktaydı. Ancak bu politikanın başarıya ulaşabilmesi her şeyden önce tebaanın Müslüman/Türk kesimini aydınlatmaya ve onları harekete geçirebilmeye bağlıydı. Bunu başarabilmek İttihatçılar için çok zor değildi zira propaganda konusunda İttihatçılar akla gelebilecek her türlü aracı kullanmakta ustaydılar. Bu konuda halka doğrudan ve etkili bir şekilde ulaşacak iki araç vardı: Basın ve edebiyat. İttihatçılar II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yayınlanmaya başladıkları ve politikalarını anlattıkları gazetelerin yanında edebi eserler vasıtasıyla da bir kamuoyu oluşturma

gayreti içerisine girmişler, başta tiyatro olmak üzere, roman, şiir ve hikâye gibi edebi ürünlerle halka ulaşmışlardır. İttihat ve Terakki'nin önde gelen isimlerinden birisi olan Kâzım Nami Bey'de II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yazdığı edebi eserlerinde bu noktaya daima özen göstermiştir. 1916 yılında I. Dünya Savaşı sürerken Milli İktisat politikası doğrultusunda bir İş Ordusu adlı bir hikâye kitabı kaleme alan Kâzım Nami Bey edebi bir eser ortaya koymaktan çok eserin verdiği mesajlar üzerinde durmuştur. Askerlik mesleğini sürdürürken Demirci Ustası Hasan ile tanışan Turgut Bey adlı bir genç zabitanın istifa ederek Konya'da bir demirhane açması üzerine inşa edilen bu hikâyede yıllarca yabancıların Türk çiftçisini fahiş fiyatlar altında ezdiği ve paranın yabancıya giderek bize silah olarak döndüğü vurgulanır ve Turgut Bey'in açtığı fabrika örneğinde Türk ve Müslüman tebaa müteşebbis olmaya teşvik edilir. Türkçü öğelerle bezeli bu hikâyede Türklerin Ergenekon'dan çıkışı ile Turgut Bey'in girişimi arasında bir bağ kurulmakta ve Türklerin en eski mesleği olarak kabul edilen demircilik kutsanmaktadır. Dönemin aydınlarının birçoğunun kullandığı gibi Kâzım Nami Bey de sade bir Türkçe ile kaleme aldığı bu hikâyesinde iktisaden kurtuluşun reçetesinin yerli üretim ve tüketim olduğu üzerinde durmaktadır.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet, İttihat ve Terakki, Milli İktisat, Kazım Nami, İş Ordusu.

Giriş

Osmanlı devletinin siyasi, hukuki, iktisadi ve sosyal yapısında önemli değişiklikler meydana getiren 1908 İnkılâbını gerçekleştiren kadro her ne kadar siyasi bir fikri yoğunluktan yoksun olsa da¹1860'larda başlayan bir geleneğin takipçisi olarak görülmekte ve bu geleneğin fikirlerini gerçekleştirme konusunda arzulu davranmaktaydı. II. Jön Türk Hareketi içerisinde yer alan 1889'dan sonraki kuşak önceki devirden aldıkları Osmanlılık idealine sadık kalarak ırk, cins ve mezhep ayırmaksızın imparatorluk coğrafyasında yaşayan tüm unsurları bir "Osmanlı" kimliği altında toplamayı amaç edinmişlerdir. Bu kadro, devletin karşı karşıya kaldığı çeşitli olaylar neticesinde önce İslamcılık, Balkan Savaşları'ndan sonra ise Türkçülük politikasına yönelmişlerdir. İttihat ve Terakki Cemiyetinin öncülüğünde başlayan ve yeniden meşruti bir yönetime geçmeyi hedefleyen süreç, Makedonya'daki olaylar neticesinde başarıya

¹ Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908)*, 13. bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 24.

kavuşmuş ve 31 Mart olayıyla II. Abdülhamid'in tahtan indirilmesiyle daha geniş bir hürriyet ortamı beklentisi doğmuştur.

İttihat ve Terakki Cemiyetinin 1908'den sonra karşı karşıya kaldığı problemler içerisinde en büyüğü genellikle askeri, sivil/bürokratik bir örgüt görüntüsünde olması nedeniyle yeteri kadar halk desteğine sahip olamamasıydı. Gerçekleştirilen devrimin ve cemiyetin ana felsefelerinin halk nezdinde kabul görmesi ve geniş kitlelere ulaştırılması cemiyetin öncelikli faaliyetleri arasında yer alıyordu. Bu amaca hizmet edebilecek iki önemli araç, basın ve edebiyattı. Meşrutiyetin ilanı sonrasında getirilen basın hürriyeti ile birlikte o güne değin görülmemiş bir hızda dergi ve gazete çıkmaya başlamıştı. Bu dergi ve gazetelerin birçoğu İttihatçı fikirleri savunan yayın organlarıydı. Osmanlı ve Türkçü aydınların yer aldığı yazar kadrosu ile çıkmaya başlayan bu yayın organlarında kime hitap edilmek isteniyorsa o kitleye yönelik yayınlar yapılmaya başlandı. Kadınlara, gençlere, çocuklara yönelik olarak çıkan dergi ve gazetelerde arka planda verilen mesaj hep İttihat ve Terakki Cemiyetinin fikirleriydi. Siyasi, sosyal, iktisadi alanda basın aracılığıyla popüler bir bilinç oluşturma azminde olan İttihatçı aydınların etkili bir şekilde kullandıkları ikinci bir alan ise edebiyat oldu.

Edebi eserlerin, fikirlerin aktarılmasında önemli bir araç olduğunun farkına varan İttihatçılar edebiyatın farklı türlerinde; şiir, roman, hikâye, tiyatro gibi alanlarda, bir yandan mesleği yazarlık veya şairlik olan edebiyatçılarla diğer yandan ise bu alanlarla profesyonel olarak ilgilenmeyen aydınlarla halka ulaşma çabası içerisine girmişlerdir. İlerleyen dönemde bu çaba öyle bir boyut almıştır ki edebi değeri hemen hemen hiç olmayan, sadece ideolojik mesajlar ve semboller edebi eserler verilmeye başlanmıştır. Konu olarak birbirinin kopyası olan ve edebi olmaktan öte slogan seviyesinde kalmış, propagandaya yönelik edebi eserler boy göstermeye başlamıştır.² Özellikle dönemin en popüler etkinliği olan tiyatro, sosyal bir yönü olması ve verilecek mesajın aracısız iletilmesi açısından rağbet gören bir alan olmuştur. Aydınlar ve yazarlar benimsemiş oldukları fikir ne ise ona uygun bir edebi tür seçmekte ve şiirse temasını, roman, hikâye veya tiyatro ise olayı ve kahramanlarını, verecekleri fikre göre belirlemekteydiler.

II. Meşrutiyet dönemi aydınlarından birisi olan Kâzım Nami Bey de henüz kuruluş aşamasında yer aldığı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin fikirlerini samimiyetle benimsemiş ve amatörce ilgilendiği şiir, tiyatro ve

² Bu durumun tiyatrodaki yansımaları için bkz. Enver Töre, "II. Meşrutiyet Dönemi Türk Tiyatrosu", *Doğu-Batı*, Sayı: 45, s. 229.

hikâyelerinde bu fikirleri ustalıklı işlemiştir. II. Meşrutiyet'in ilk piyesi olan "Nasıl Oldu?"yu kaleme alan Kâzım Nami Bey, bu piyeste tam anlamıyla Osmanlılık idealinin çözümlemesini yapmıştır.³ Özellikle Balkan Savaşları sonrasında Osmanlılık düşüncesinden Türkçülüğe kayan Kâzım Nami Bey, dönemin Türkçü dergilerinde yazdığı şiirlerinde ve hikâyelerinde Türk ırkını övücü ifadeler kullanmış, Türk dili, Türk kültürü, Türk gelenekleri üzerinde durmuştur. Bu araştırmanın konusunu oluşturacak olan "İş Ordusu" adlı hikâye kitabında Nami Bey, İttihat ve Terakki Cemiyetinin benimsediği "Milli İktisat" fikrini Türkçü öğelerle birleştirmek suretiyle eserinde işlemiştir. Bu nedenle hikâye aslında belirli bir fikri; Milli İktisat fikrini okuyucuya ulaştırmak için kullanılmış ve edebi bir eser, düşüncelerin iletilmesinde bir araç olarak yer almıştır. II. Meşrutiyet döneminde edebi eserlerin belirli bir fikrin aktarılmasında ve topluma benimsetilmesinde önemli işlev gördüklerini söylemek mümkündür. Türk Yurdu, Türk Sözü, Genç Kalemler gibi dergiler yetişkinlere, Talebe Defteri, Çocuk Duygusu, Mektebli, Türk Yavrusu ve Çocuk Bahçesi gibi dergiler ise çocuklara ve gençlere milli bir his kazandırma işlevi görüyordu. Özel de ise bu ve benzer Türkçü dergiler de milli iktisat konusunda şiirler, hikâyeler ve düşünce yazıları sıklıkla yer alıyordu.⁴

İş Ordusu isimli hikâyenin tahliline geçmeden önce hikâyedeki ruh halinin izlerini bulabileceğimiz Kâzım Nami Bey'in hayatına bakmak faydalı olacaktır.

Kâzım Nami Bey'in Hayatı

Nami Bey, askeri eczacı bir baba ile ev hanımı bir annenin çocuğu olarak Üsküdar'da 1876 yılında dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mehmet Kâzım'dır. Harbiye'de iken edebiyat ile ilgilendiği için "Nami" adıyla anılmaya başlanmıştır. Babasının mesleğinden dolayı ilköğretimini İstanbul ve Trakya'nın çeşitli şehirlerinde tamamlayan Kâzım Nami Bey, orta öğretimine Toptaşı Askeri Rüşdiyesi'nde başlamıştır. Yine babasının tayinleri nedeniyle öğrenimini sırasıyla Edirne ve Selânik Askeri Rüşdiyeleri'nde tamamlamıştır. Babasının hariciyecisi olma isteğini

³ Mehmet Salih Erkek, "II. Meşrutiyet'in İlk Piyesi: Nasıl Oldu ve Kâzım Nami Bey'in Osmanlılık İdeali", *100. Yılında II. Meşrutiyet Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Sempozyumu, Bildiriler*, İstanbul 2009, ss. 413-437.

⁴ Bu konuda II. Meşrutiyet döneminde kaleme alınan milli iktisat ile ilgili hikâyeler için bkz. Nesime Ceyhan, *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Hikâyesi*, Selis Kitapları, İstanbul 2009. Daha geç dönemlerde iktisadın edebiyata yansımaları için bkz. *Edebiyattaki İktisat*, (Der.Çınla Akdere-Derya Güler Aydın), İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

reddederek askerlik mesleğine devam etmek kararı almış ve eğitimine Manastır Askeri İdadisi'nde devam etmiştir. Bu okuldaki eğitimi bittikten sonra İstanbul'a Harbiye'ye gelen Nami Bey bu okulda II. Abdülhamid rejimine karşı olan siyasi faaliyetler içinde yer almaya başlamıştır. Bu yıllarda hürriyet fikrine karşı derin bir muhabbet besleyen Kâzım Nami Bey, "Namık Kemal'in bütün eserlerini okuduğunu ve "vatanı, vatan sevgisini, vatan fedailiğini, hürriyet aşkını hep ondan öğrendiğini" ifade etmektedir.⁵

1897'de Harbiye'den mezun olan Kâzım Nami Bey Arnavutluk'un Tiran kentine atanır ve o sıralarda İttihat ve Terakki Cemiyetinin önemli oranda etkili olduğu bu kentte cemiyete katılır. İşlerinin yoğun olmadığı bu şehirde, daha sonra intisap edeceği öğretmenlik mesleğine ilk adımı atan Nami Bey, rüşdiye mektebinde derslere girmeye başlar. Tiran'dan sonra ikinci görev yeri olan Berat Kazasında da askerliğin yanında öğretmenlik mesleğine de devam etmiştir. Balkanlarda Bulgar ve Rum çetecilerinin faaliyete başlaması üzerine onlarla mücadeleye girişmiş ve yeni görev yeri olan Selanik'e atanmıştır. Selanik'te yurtsever ve hürriyetçi subaylarla ilişki içerisine giren Kâzım Nami Bey, Eylül 1906'da daha sonra merkezi Paris'te bulunan "Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti" ile birleşecek ve "İttihat ve Terakki Cemiyeti" adını alacak olan "Osmanlı Hürriyet Cemiyetinin" kurucuları arasında yer almıştır.⁶

II. Meşrutiyet ilan edildiğinde Selanik'te bulunan Nami Bey, kutlamalara bizzat katılmış ve hatta hükümet binası balkonundan bir nutuk vermiş ve sahnelenen bir temsilde başrolü oynamıştır. Meşrutiyet'ten sonra amatörce ilgilendiği eğitim alanına daha fazla ağırlık veren Kâzım Nami Bey, önce pedagoji dergilerinde yazmış, hemen arkasından da çok sevdiği askerlik mesleğinden ayrılarak Selanik Maarif Müfettişi olarak göreve başlamıştır. Bu yıllarda Kazım Nami Bey'in Osmanlılık fikrinden Türkçülük fikrine kaydığını görüyoruz. Şüphesiz ki bunda 1910 yılında İttihat ve Terakki'nin Selanik Kurultayına Diyarbakır delegesi olarak katılan ve hayatı boyunca fikri olarak takipçisi olacağı Ziya Gökalp ile tanışması etkili olmuştur.⁷ Bu yıllarda başta Türk Yurdu olmak üzere, Genç Kalemler, Halka Doğru, Türk Sözü, Türk Duygusu gibi Türkçü mecmualarda siyasi ve iktisadi yazılar, şiirler ve hikâyeler kaleme alan Nami Bey, Türkçülüğün siyasi, sosyal, kültürel ve iktisadi olarak savunuculuğunu yapmıştır.

⁵ Kâzım Nami Duru, *İttihat ve Terakki Hatıralarım*, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul, 1957, s. 6.

⁶ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler*, Cilt: I, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988, s. 21.

⁷ Kâzım Nami Duru, *Ziya Gökalp*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1949, s. 3.

I. Dünya Savaşı yıllarında eğitim camiası içinde çalışan Kâzım Nami Bey, Milli Mücadele yıllarında daire müdürlüklerinde bulunmuş, Anadolu'nun çeşitli kentlerinde öğretmenlik ve müdürlük yapmış, eğitim alanındaki görüşleri ile yeni kurulan Cumhuriyet'in eğitim ideologlarından birisi olmuştur. Daha öğrencilik yıllarından tanıştığı Mustafa Kemal'in teveccühünü kazanan Nami Bey, yine Mustafa Kemal tarafından Manisa milletvekili yapılmış ve bu görevi iki dönem sürdürmüştür. İlerleyen yıllarda öğretmenlik mesleğine devam etmiş, zamanını gazetelerde ve dergilerde yazılar kaleme alarak geçirmiştir. 1967 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Gerek Meşrutiyet döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde şiir, hikâye, piyes gibi edebi türler başta olmak üzere fikri yazıları ile üretken bir kişi olan Kâzım Nami Bey'in eski ve yeni harflerle yayınlanmış 27 kitabı, 18 çeviri eseri ve tespit edebildiğimiz 500'ün üzerinde yazısı vardır.

İttihat –Terakki ve İktisad-ı Milli

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önünde birçok sorun duruyordu. İçte ve dışta gelişen siyasi olaylar devleti zor durumda bırakmaktaydı. 31 Mart olayından sonra iktidarını göreceli bir şekilde arttıran cemiyet Osmanlı coğrafyasında yaşayan tüm anasını bir arada tutmak amacıyla Osmanlılık fikrini uygulamaya sokmuş ancak Balkan devletlerinin organize bir halde Osmanlı Devletine savaş açmaları ve başarıya kavuşmaları bu fikrin iflasına neden olmuştur. Artık cemiyetin elinde, tutunabileceği tek dal olarak Türkçülük kalmıştır. Başını Rusya'dan gelen Türklerin çektiği aydınlar, kurdukları derneklerde, yayınladıkları eserler ve risalelerde, çıkardıkları gazete ve mecmualarda bu fikrin siyasi, sosyal, kültürel ve iktisadi temellerini atmışlardır.

Milli İktisat Politikası, Müslüman-Türk sermaye sınıfının yaratılmasının teşviki ile savaş koşullarının dayattığı finans, işe gibi sorunlara çözüm bulma zorunluluğuyla devlet müdahalesine başvurulmasıyla oluşmuştu. Elbette ki hem Balkan hem de I. Dünya Savaşından önce bu fikrin erken izlerini görmek mümkündür. Bu erken izlerden birisi II. Meşrutiyet ile birlikte Osmanlı Devletinde başlayan hızlı şirketleşme hareketidir. Yerli ve milli sermayeli şirketlerin ilk denemeleri İmparatorluğun Batı bölgelerinde görülüyordu. 1907 yılında Uşak'ta milli ibareli bir halı şirketinin kurulması

bu açıdan oldukça önemlidir.⁸Gerekli mevzuat değişiklikleri ile bu şirketlerin kurulması kolaylaştırılmıştır. Müslüman/Türk girişimcilerin iktisadi hayatta daha fazla rol almaları için yapılan teşvikler, kurulan şirketlere sağlanan devlet desteği ile birlikte milli ibareli şirketlerin sayısında önemli bir artış gerçekleşmiş ve kısa bir süre içerisinde tüm şirket sermayeleri göz önüne alındığında milli sermayenin oranı % 3'ten % 18'e çıkmıştır.

Özellikle Balkan Savaşlarından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti yeni iktisadi kalkınma yolları aramaya başlamış ve bu arayışlar neticesinde Almanya'dan esinlenerek bir milli iktisat politikasına yönelmiştir. Bu fikrin gelişmesinde İttihat ve Terakki'nin önemli isimleri rol oynamıştır. Meslek olarak çoğu iktisatçı olmayan bu aydınların milli iktisat konusunda ortaya attıkları fikirler Cemiyetin iktisadi fikirlerinin oluşmasında önemli vazife görmüştür. Örneğin Muhittin (Birgen) Halka Doğru Mecmuasında kaleme aldığı "Milli Himâye" adlı makalesinde iktisad-ı millinin herşeyden önce milli himaye ile başlayacağını şu sözlerle ifade ediyordu:⁹

"En büyük eksiğimiz; bizde ticaret ve sanat sınıfının olmamasıdır. Onun için en mühim işimiz bu sınıfı yetiştirmektir. Bunu yetiştirmek için de (milli himaye) usulünü koymalıyız.

Şimdi milli himaye nedir? Bizden başka milletlere bakınız: acaba onlardan hiçbir adamın kendi milletinden başkasıyla alışveriş ettiğini gördünüz mü? Çoluğu çocuğu aç kalsa, gece karanlıkta oturmaya mecbur olsa yine kendi milletinden olmayan bir bakkala gidip parasını vermez; hastalanıp ölecek bir hale gelse, yine gidip de reçetesini kendi milletinden olmayan bir eczacıya yaptırmaz.

Kendi mahallelerinde, kendi semtlerinde başka milletlerden biri bir dükkân açsa onunla derhal rekabet ederler; karşısına aynı şeyleri satan bir dükkân açarlar; hepsi hemen oradan alışveriş ederler; yabancı geldiği gibi gider.

Çünkü pek güzel biliyorlar ki yabancıya verilen her para kendi milletinin servetinden bir miktarını

⁸ Sabri Yetkin, "II. Meşrutiyet Öncesi Ege'de Şirket-i Milli Denemesi: Uşak Osmanlı Halı Ticarethanesi II", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 27, Mart 1996, ss. 26-31.

⁹ Muhittin, "Milli Himaye", *Halka Doğru*, Cilt: 1, Sayı: 7, (23 Mayıs 1329/5 Haziran 1913), s. 53.

azaltıyor; başkalarının eline geçiyor; servet azaldıkça millet fakir düşer...

Pek iyi biliyorlar ki yabancılardan, başka milletlerden alışveriş ederse kendi milletinde sanat ve ticaret mahvolur; esnaf yetişmez.

Sonra kendi milletinden bir veya birkaç kişi bir ticarethane açsa, bir şirket kursa, hemen hepsi kendilerinin o işde alakaları, menfaatleri varmış gibi davranırlar, ona ellerinden geldiği kadar yardım ederler. Muvaffak olması için çalışırlar. Hepsinin o ticarethaneye, o şirkete itimatları vardır, inanırlar: mesela şirkete koşa koşa girerler, paralarını vermekten çekinmezler. Hülâsa böyle en küçük bir şeyi (millet işi) sayarlar. Çünkü pekâlâ bilirler ki kazandıkları yalnız kendilerinin değildir; on da milletin de hakkı vardır.”

Muhittin Bey’in görüşlerine paralel görüşler ileri süren Ethem Nejat Bey’de bu tarz bir ekonomik yolun ancak yerli üretimin teşvikiyle gerçekleşebileceğini ileri sürüyordu:

“İnkâr etmeye kimsenin mecali yoktur ki: terakkiyat-ı iktisadiye ve dolayısıyla ihracatın fazlaşması terakkiyat-ı umumiye ve maarif ile kaimdir. Biz bunu kabul etmek ve nazar-ı dikkate almakla beraber sukut-ı iktisadiyemizi her gün, her saat hazırlayan garp emvaline onların zarafet, şıklık ve ucuzluğuna ehemmiyet vermeyerek daha pahalı ve kaba da olsa dâhili mamulâtımızı istimal eylemeliyiz. Yani istihlak-ı milli!

Vatandaş! Vatanını seviyor musun? Esir olmak istiyor musun? Vatanı iktisaden zabt ettirmek emellerine muhalif misin? Eğer kalbin hakiki, insan-ı vatanperver kalbi taşıyor ise bu dediklerimi tamamen kabul edersin! Yerli, milli mallarımızı istihlâk için istihsalât yap...”¹⁰

Ziya Gökalp I. Dünya Savaşı devam ederken kaleme aldığı bu konudaki makalelerine iktisad-ı millinin oluşumu için olmazsa olmazın millet

¹⁰ Ethem Nejat, “Harici Ticaretimiz ve İstihlak-ı Milli”, *Toprak*, S. 3, Nisan 1913, s. 55.

seviyesinde bir topluluk oluşturulmasından yola çıkarak millet nedir? sorusunu sorarak başlar ve bu noktadan hareketle üç aşamalı bir yapının varlığından bahseder. Ona göre önce aile iktisadı, ardından şehir iktisadı ve son olarak da milli iktisat gelmeliydi:

“Millî iktisad [economienationale]: Bu enmûzecin de iki devresi vardır. Birinci devre millî istihsal millî istihlâki tamamıyla tekabül ederek milleti iktisaden kendi kendine kifayet edecek bir hale getirir. İkinci devre inkisâm-ı servet adilane bir şekil alarak bütün efrad-ı millet medeniyetin feyzlerinden mütena’im olmaya başlar.

Mamafih bu üç iktisadi devre şe’niyet [réalité]de birbirinden tamamıyla ayrı bulunmaz. Her kavimde bu üç enmûzecden birisi asli, diğerleri a’rzi bir mahiyette olarak mevcut olur.

Şehir iktisadı hakim olan kavimlerde aile iktisadının izleri baki kaldığı gibi, millî iktisad hükümran olan yerlerde de aile ve şehir iktisadlarının izleri ber-devam bulunur.

Bazı kavimlerde idari bir merkezîyet tesis ettiği halde siyasi ve ictimai bir merkezîyet mevcut olmaz. Bu enmûzecemensub olan bir kavim asri bir devlet [etaa moderne] mahiyeti alamayarak bir “cemiyetler müttehidesi” vaziyetinde kalır. Böyle bir memlekette her cemaat ayrı bir taife [caste] şeklini aldığından hakiki manasıyla “iş bölümü” tesis edemez. Çünkü iş bölümü ancak müşterek duygulara malik bir zümre dahilindevücut bulur. Müşterek bir vicdana malik olmayan cemaatler arasındaki iş ayrılığı bir tufeyliyet-i mütekaibile [parasitismemutual] dan ibarettir. Böyle bir memlekette istihasal heyeti birbirine tekabül etmiş bir vaziyette bulunamaz. Binaenaleyh bazı kavimler zahiren “millet” haline geldikleri halde henüz” millî iktisad” safhasına vasıl olmamış bulunurlar.

Millî iktisadın iktisad ilmi nokta-yı nazarından ne demek olduğunu gösterdik. İktisad sanatı nokta-yı nazarından “millî iktisad” ise sanat mahiyeti haizdir. Millî iktisad sanatı, bir takım ictimaimanîler dolayısıyla millî iktisad safhasına vasıl olmayan milletleri iktisad

ilminin irşadlarıyla bu safhaya isal edecek çareleri taharriye çalışır.”¹¹

Dönemin önemli Türkçülerinden birisi olan Tekinalp ise milli iktisadın Almanya’da uygulanışının örnek alınması gerektiğini ifade ederek FrederickList’in etkisini anlatır ve Osmanlı’daki mevcut yapıyı şu şekilde ifade eder:

“Türklerin iktisaden yükselmesi ise ne hükümetin hüsn-i idaresi, ne de efrad-ı milletin fedakârlığıyla hasıl olur. İktisaden itila yollarını bulmak için başlı başına bir ilim vücuda getirmek lazım gelir. Bu ilmi de biz ne Fransızlardan, ne İngilizlerden öğrenebiliriz. Her milletin kendine mahsus, kendi ihtiyacatına, kendi ahval-i hususiyesine göre bir usul-i iktisadiyesi vardır. İngilizleri zengin eden usul-i iktisadi başka, Almanları İngilizlere meydan okuyacak dereceye isal eden iktisadi usuller yine başkadır. Bütün milletlere şamil umumi iktisad kaideleri, iktisadi prensipler mevcut olduğu gibi, ayrıca her bir millete mahsus iktisadi prensipler ve kaideler de vardır. Ve her millet de bu kaide ve prensiplerin ilmi esaslarını tayin etmekle uğraşan milli iktisadiyun yetişiyor. Milli iktisadiyun milletin en büyük kahramanları sırasına geçiyor. Bugün Almanların kalplerinde Bismark ile beraber en büyük mevki-yi ihtiramı işgal eden milli kahraman, milli iktisadçı “FrederickList”dir. Bu zat Almanlara mahsus milli iktisad esaslarını keşf ve tayin ettiği için bugün “İktisadi Bismark” diye yad olunur. Bismark Almanya’nın siyasi şevket ve azametini temin etmişse, List Almanlara iktisadi şevket ve azamet yollarını göstermiştir. Türkiye ile Almanya arasında hiçbir mukarenet eseri mevcut olmadığı bir zamanda FrederickList Almanya’nın istikbali Hamburg ile Bağdat yolundadır demiş ve Bismark’ınicadgerdesi olan Almanya, milliiktisadçının gösterdiği yolu kemal-i sebat ve metanetle takib ederek bugün bulunduğu dereceye vasil olmuştur.

¹¹ Ziya Gökalp“Millet Nedir? Milli İktisad Neden İbarettir II”, İktisadiyat Mecmuası, Cilt: 1, Sayı: 7, 28 Mart 1332/10 Nisan 1916.

Bugün denilebilir ki siyasyatta Türklerin Bismark'ları, kahramanları eksik değildir. Fakat maatteessüf milli iktisadçyları, FrederickList'leri hiç yoktur. İşte muharebeyi kazanacak olan Türklerin en büyük gayesi milli bir iktisad vücuda getirmekten, milli iktisadçylar yetiştirmekten ibaret olmalıdır.”¹²

Tam anlamıyla I. Dünya Savaşı yıllarında uygulanmaya başlanılan bu politikanın temel felsefesi gayri Müslim ve gayri Türk unsurların elinde bulunan iktisadi organizasyonların içine yerli unsurların dâhil edilmesi ve yerli istihsâle yönelmekti. Hızlı bir iktisadi kalkınma hedefleyen İttihatçyların önündeki en büyük engel ise sermaye sahibi olmayan Türklerdi. İktisadi ve sosyal hayatta milli bir burjuva sınıfının eksikliği, Müslüman/Türk unsurlarını yıllardan beri daha çok memuriyet ve askerlik yaparken, gayri Müslim unsurların ticaret ve sanayiye ellerinde tutmaları cemiyetin ilk dönemlerde yabancı sermayeye karşı daha ılımlı yaklaşmasına neden olmuştur.¹³ İttihatçyların başlattıkları iktisadi kalkınma hamlesiyle birlikte milli ibareli şirketler ve bankalar açılmaya, kooperatifler kurulmaya ve basın yayın organlarında halkı yerli malı kullanmaya yönlendiren yazılar çıkmaya başlamıştır. Müslüman Türk halkı yapılan yayınlarla ticarete özendirilmiş, ticaret yapacaklara gümrük indirimleri uygulanmış ve bu politikanın bir göstergesi olarak da Cihan Harbi başladığında İttihat ve Terakki yöneticileri kapitülasyonları tek taraflı olarak kaldırmışlardır. Müteşebbis Türklerin ticaret hayatına girmeye teşvik edilmesi ve onlara bu konuda yol göstericilik yapma görevi dönemin aydınlarına düşmüştür. Milli İktisadın en yoğun bir şekilde ülke gündemine girdiği 1916 yılında halkın önüne bir model olarak müteşebbis olmayı ve kendi öz değerlerimizle kalkınmayı sağlamayı hedef olarak koyan Kâzım Nami Bey'in kaleme aldığı İş Ordusu adlı hikâyeye bu açıdan oldukça önemli bir eser olarak karşımızda durmaktadır.

¹² Tekinalp, “Milli İktisad”, İslâm Mecmuası, Yıl: 2, Sayı: 22, 12 Şubat 1330/25 Şubat 1915, s. 561-562.

¹³ Zafer Toprak, *Milli İktisat-Milli Burjuvazi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995, s. 64.

İş Ordusu Hakkında Birkaç Söz

İş Ordusu adlı hikâye kitabı İstanbul'da, 1332 yılında Matbaa-yı Hayriye'de basılmış olup 64 sayfadan oluşmaktadır. Hikâye, istihkâm zabiti olarak mezun olup Selanik'e gönderilen Turgut Bey'in Balkan Savaşlarında esir düşmesi ve bir müddet sonra serbest kalınca İstanbul'a dönmesi ile başlamaktadır. Selanik'e gitmeden önce nişanlandığı Türkan ile evlilik planlayan Turgut Bey'in, babasının demir işlerini yapan Hasan Usta ile tanışması hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Hasan Usta, Turgut Bey'e demircilik mesleği hakkında bilgiler verir ve onunla dönemin iktisadi hayatı hakkında görüşlerini paylaşır. Hasan Usta'nın sözlerinden derinden etkilenen Turgut Bey askerlik mesleğinden istifa ederek Konya'da bir demir fabrikası kurmaya karar verir ve Hasan Usta'yı buraya ustabaşı olarak alır. Yabancı sermayedarların kurdukları demir fabrikalarıyla rekabet eden bu demirci evi kısa zamanda ünlenir ve Türk çiftçisi tüm malzemeleri bu fabrikadan temin eder. Kısa zamanda Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde buna benzer demirci evleri açan Turgut Bey bu sayede Türk çiftçisinin yerli malı kullanmasını sağlayarak iktisadi olarak yabancıların boyunduruğundan kurtuluşu gerçekleştirir.

Nami Bey, hikâyede konu edindiği olay örgüsü ile Türklerin Ergenekon'dan çıkışı arasında bir bağ kurmaya çalışmıştır. Zaten İş Ordusu adlı kitabın kapağında "Kurtuluş Bayramı Armağanı" ibaresi bulunmaktadır. Hemen altında ise Ziya Gökalp'in "İlahi" adı şiirinin şu kıtası yer almaktadır:

Yüce Tanrı! Dirilt eski kurtları!
Bir demirci çekiciyle sed yarsın;
Geri almak için aziz yurtları
Bizi yine Ergene'den çıkarsın.

Kâzım Nami Bey'in Ziya Gökalp'e büyük hayranlığı, kitabının girişinde onun şiirine yer vermesinden de anlaşılmaktadır. Ancak burada daha dikkat çekici bir unsur hikâyenin ana karakterlerinden birisinin demirci ustası olması ve Ergenekon Destanına hikâye içerisinde sık sık göndermeler yapılmasıdır. Örneğin hikâyenin başkahramanı olan Turgut Bey, Demirci Hasan'ın dükkânına gittiğinde Demirci Hasan ona Türklerin en eski mesleğinin demircilik olduğundan bahseder ve bir beyden dinlediği hikâyeyi anlatır. Turgut Bey eve döndüğünde babasının okuduğu "Türk Tarihi" adlı kitabı karıştırırken "Ergenekon" ismine rastlar ve bir zamanlar Selanik'te çıkan "Yıldırım" adlı gazetede rastladığı fakat pek adi bir masal

olarak okumaya tenezzül etmediği bu efsaneyi şimdi büyük bir merakla okur ve okudukça Demirci Hasan'ın anlattıklarının bu efsaneden alındığını anlar.¹⁴Babasına askerlik mesleğinden çıkıp bir demirhane açacağını söylediğinde babası ile arasında geçen konuşmayaptığı vurgu açısından hayli ilginçtir:

“Turgut: Babacığım yine Ergenekon'a düştük;
bir Bozkurt lazım değil mi ya?
Arif Bey: Doğru oğlum, doğru. İnşallah o
Bozkurt sen olacaksın.”¹⁵

Nami Bey'in hikâyeyi, Türklerin Ergenekon'dan demirden dağın eritilmesiyle kurtulmalarının kutlandığı “Kurtuluş Bayramı”na atfen yazdığı anlaşılmaktadır. Ergenekon Destanı Türkçü yazar ve şairler tarafından II. Meşrutiyet döneminde sıklıkla kullanılan bir konu olmuştur.¹⁶Bu dönemde eski Türk Destanları ve kahramanları yazılarda yer almaya başlamış ve en belirgin olarak da kendisini hikâye, roman ve piyes kahramanlarının isimlerinde göstermiştir. Yazar, hikâyenin başkahramanı olan Turgut Bey'in Konya'da bir demir fabrikası kurmasını Türk olmayan unsurlardan kurtuluş olarak yorumlamış ve bu girişimi Türklerin Ergenekon'dan çıkışına benzetmiştir. Aslında Kâzım Nami Bey “İş Ordusu” adlı hikâyesinden önce de çeşitli hikâyelerinde ve yazılarında Ergenekon Destanına ve Türklerin en eski mesleği kabul edilen ve mistifiye edilen demircilik mesleğine göndermeler yaparken bir nevi İş Ordusu adlı hikâyesine zemin oluşturmuştur. Örneğin, Halka Doğru mecmuasında kaleme aldığı “Demirci” adlı hikâyesinin başkahramanının ismi İş Ordusu'nda olduğu gibi yine Turgut'tur. Turgut, hayatını ormandan kestiği ağaçları kasabada satarak kazanan yiğit bir Türk genci olarak tasvir edilir. Avcılığı çok seven Turgut'un en büyük amacı bir çifte almaktır. Bu emelini gerçekleştirmeden askere alınan ve askerde tabur tüfekçisinin yanına yamak olarak verilen

¹⁴ Kâzım Nami, *İş Ordusu*, Matbaa-yı Hayriye, İstanbul 1332, ss. 30-35.

¹⁵ Kâzım Nami, a.g.e., s. 40.

¹⁶ Örneğin Ziya Gökalp Türk Duygusu Mecmuasının birinci sayısında “Türk Ananesi: Ergenekon” adında uzunca bir şiir kaleme almıştır. Gökalp, “Türk Ananesi: Ergenekon”, *Türk Duygusu*, Yıl: 1, Sayı:1, 25 Nisan 1329, ss. 7-10. Ömer Seyfettin de Halka Doğru Dergisinin 9 Nisan 1914 tarihli sayısında Tarhan müstear ismiyle bir bozkurt ile Türklerin karşılıklı konuşmalarından oluşan “Yeniğün: Ergenekon'dan Çıkış” adlı bir şiir yazmıştır. Tarhan, “Yeniğün: Ergenekon'dan Çıkış”, *Halka Doğru*, Yıl, 1, Sayı: 51, 27 Mart 1330, ss. 401-402. Yine aynı derginin aynı sayısında Uyanık müstear adıyla derginin başyazarı Celal Sahir Bey de “Kurtuluş Bayramı” adlı bir makale kaleme almıştır. Uyanık, “Kurtuluş Bayramı”, *Halka Doğru*, Yıl: 1, Sayı: 51, 27 Mart 1330, ss. 402-404.

Turgut önceleri bu görevinden şikâyet etse de kısa sürede işten zevk almaya başlamış ve yedi sene tüfekçinin yanında kalarak işin inceliklerini öğrenmiştir. Taburda tüfek tamir eden tüfekçinin dışarıda bulunan dükkânında çalışan ve para biriktiren Turgut sonunda istediği çifti alarak köye döner ve gelişinden iki gün sonra soğuk bir günde ördek avına çıkar. Yeni çiftesiyle vurduğu ördeklerin gölün içinde düşmesi üzerine onları almak için suya giren Turgut'un soğuktan ayakları donar ve yürüyemez olur. Artık anasına ve babasına yardım edemeyecek duruma düşen Turgut'un aklına askerlikteyken öğrendiği tüfekçilik gelir ve babasının da yardımıyla köyün içerisinde bir demirci dükkânı açar. Dükkânın köşesine bir ocak ve tezgâh yaptırır, bir körük, bir örs, iki çekiç, törpü ve kıskaç alır ve işe başlar. Sadece tüfek ve tabanca tamir etmekle işin yürümeyeceğini düşünen Turgut babasının sabanlarından birini örnek alarak saban yapar ve yaptığı sabanları başta kendi köylüleri olmak üzere civar köylerde bulunan çiftçilere satarak hayatını devam ettirir.¹⁷

Görüleceği üzere bu hikâyede, başkahramanın mesleği herhangi bir meslek değil, demirciliktir. Pekâlâ Turgut başka bir meslek erbabı olabilir ve hayatını bu şekilde kurtarabilirdi. Ancak Kâzım Nami Bey özellikle Turgut'u demirci olarak tasvir etmiştir. Çünkü umutsuzluğa düşüldüğü bir anda onu zorluktan kurtaran şey (destanda ise Türkleri) demircilik olmalıdır.

Kâzım Nami Bey'in demirciliğe olan ilgisi yalnızca yazdığı hikâyeler ile sınırlı değildir. O, iktisad-ı milliyi gerçekleştirmek ve kalkınmak için demirciliğe saplantı derecesinde bağlılık göstermektedir. Halka Doğru* mecmuasında Maraşlıoğlu müstear adıyla kaleme aldığı "Bir Köylü Beni Uyandırdı" adlı makalesinde de temel vurgu demirciliğe yapılmıştır. Bu dönemin yaygın bir geleneği olan köylülerin, çiftçilerin veya sıradan insanların aydınlar gibi mektep yüzü görmeseler de onlardan daha bilgili ve tecrübeli oldukları vurgusu bu makalede de göze çarpmaktadır. Kâzım Nami Bey akrabalarından bir köylü ile yaptığı konuşmayı anlattığı yazısında köylüler için yapmayı planladıkları şeyleri anlatması karşısında köylünün verdiği cevabı şu şekilde aktarmaktadır:

¹⁷ Kâzım Nami, "Demirci", *Halka Doğru*, Yıl:1, Sayı: 5, 9 Mayıs 1329, s. 35-37.

* Halka Doğru dergisi 24 Nisan 1913 ile 16 Nisan 1914 tarihleri arasında Türk Yurdu Derneği tarafından 52 sayı yayınlanmış olan Türkçü-Halkçı bir dergidir. Derginin yazar kadrosu arasında dönemin ünlü aydınlarından Celal Sahir, Yusuf Akçura, Ahmet Agayef, Halide Edip, Kâzım Nami, Aka Gündüz, Mehmet Emin, Ziya Gökalp, Aka Gündüz, Akil Muhtar, Köprülüzade Mehmet Fuat gibi isimler yer almaktadır.

“Anlıyorum bir şeyler yapmak istiyorsunuz. Fakat ne yapmak istediğinizi bilmiyorsunuz. Siz bizi iyi edilmeye muhtaç bir hasta sanıyorsunuz da asıl kendi hastalığınızı görmüyorsunuz. Biz köylüler tembelmişiz, cahilmişiz, bilmem neymişiz. Şüphesiz sizin kadar âlim değiliz (...) Ben köylüyüm aklım ermez ama size şu kadar söyleyeyim. Önce kendi hastalığınızı biliniz, ondan kurtulmaya çalışınız. Bunun için de her şeyden evvel demirci olmanız lazım. Eski atalarımız hep demir işleyerek büyük işler yapmayı öğrenmişlerdir.”¹⁸

Köylünün bu sözlerinden sonra vermek istediği asıl mesajı aktarmak isteyen Kâzım Nami Bey iktisadi kurtuluş yolunun reçetesini ve ilacını şu şekilde belirtmektedir:

“O, demircilikten bahsederken hatırıma (bozkurt) geldi. Türkler bundan binlerce yıl evvel (Ergenekon) denilen dağlar arasındaki bir yerde dört yüz yıl kapalı kalmışlar. Onları Bozkurt isminde bir demirci kurtarmış. Demek ki demircilik Türklerin kurtulmasına sebep olmuş. Bu milli bir masal, fakat içinde ibret var. Demircilik ne demek? Yalnız demir dökmek değil. Bugün Avrupa'nın ilerlemesine, kuvvetlenmesine sebep bütün sanatlar bu demircilik sözünde dâhildir. Biz demircilik öğrenmedikçe, yani her türlü sanatı elde etmeye çalışmadıkça lakırtı ile yürüyemeyeceğiz. Bunu anladım.”¹⁹

Kalkınmanın yolunun Türklerin en eski mesleği olan demircilikte olduğunu düşünen Kâzım Nami Bey bu yazdıklarını daha da geliştirerek kısa bir süre sonra İş Ordusu adlı hikâye kitabını yazmıştır. Yukarıda da değinildiği gibi hikâyenin ana konusunu Ahmet Turgut Bey'in Demirci Hasan Usta'nın kendisini aydınlatmasıyla –aynı akrabası olan köylünün kendisini aydınlattığı gibi- askerlik mesleğinden ayrılması ve tamamen yerli kaynaklara dayanarak milli bir işletme açmasıdır.

Anlaşıldığı kadarıyla Nami Bey hikâyenin başkahramanı olan Turgut Bey'i ortaya çıkarırken kendi hayatından esinlenmiştir. Turgut Bey küçük yaştan itibaren askerlik mesleğine büyük ilgi duyar ve “Cuma günleri Üsküdar'dan

¹⁸ Maraşlıoğlu, “Bir Köylü Beni Uyandırdı”, *Halka Doğru*, Yıl: 1, Sayı: 2, 18 Nisan 1329, s. 16.

¹⁹ Maraşlıoğlu, a.g.m., s. 16.

kalkarak selamlığa giden askeri, önde mızıkasıyla, ipekli büyük sancağıyla geçerken gördükçe, o da şu kılıcı parıldayan zabıt gibi olmak isterdi. Mızıkası onun yüreğini hoplatır, gözlerinden yaş getirirdi. Çocukluk oyunları hep askerce yürümek, bir sopa ile talim yapmak idi.²⁰Turgut Bey de Kâzım Nami Bey gibi Toptaşı Askeri Rüşdiyesi'nde okumuş, zabıt olmuş ve Selanik'te görev yapmıştır. Yine Turgut Bey de, Nami Bey gibi askerlik görevine başladıktan kısa bir süre sonra istifa etmiştir ve aynı onun gibi Türkçülük fikrine sonuna kadar inanmaktadır.

Hikâyenin diğer bir dikkat çekici özelliği ise kurgunun içerisine ustaca yerleştirilen gerçek mekân ve olaylardır. Turgut Bey'in okula başladığı "Ravza-yı Terakki Mektebi", Selanik'te bulunan ve İttihatçı subayların sıklıkla gittiği, Kâzım Nami Bey'in de anılarında zaman zaman bahsettiği "Beyaz Kule" adı verilen mekân -ki Turgut Bey her vesile ile buraya giderek sinematograf seyretmektedir-, Turgut'u Karaburun'daki görev yerine götüren "Teshilât" istimbotu, yine bir Yunan torpidosunun Turgut Bey'in görev yaptığı yerden gizlice geçerek "Feth-i Bülend" adlı Türk gemisini batırması ve Selanik'in işgali, Türk ordusu içindeki kısır çekişmeler, hikâyede geçen dergi ve gazete isimleri dönemin herkesçe bilinen mekân ve olaylardır. Kâzım Nami Bey belki de bu gerçek mekân ve olayları kullanarak hikâyenin vereceği mesajın daha da etkili olmasını sağlamak istemiştir.

İktisâd-ı Millîyi Gerçekleştirecek Olan Güç: İş Ordusu

1910 yılında Ziya Gökalp ile tanışmasından sonra Türkçülük fikrini takip etmeye başlayan Kâzım Nami Bey'in Osmanlılık fikrinden Türkçülük fikrine geçişi Balkan Savaşları esnasında kaleme almış olduğu yazılarından takip edilmektedir. Özellikle dönemin Türkçü dergilerinde yazdığı yazılarında ve şiirlerinde Türkçülüğe yoğun bir vurgu yapan Nami Bey'in İş Ordusu adlı hikâyesinde de Türkçü söylemler ağır basmaktadır. Her şeyden önce hikâyenin kahramanları Türkçülüğe yürekten inanan kişiler olarak tasvir edilmiştir. Turgut Bey'in babası olan Arif Bey abdestinde namazında, okumayı çok seven bir kişi olup, Türk Yurdu ve Halka doğru mecmualarını takip etmektedir. Yazarın gözünden Arif Bey hikâyede şöyle tanıtılmaktadır: "Necip Asım Bey'in "Türk Tarihini" de almış, dikkatle okumuştur. Daha

²⁰ Kâzım Nami, *İş Ordusu*, s. 4. Kâzım Nami Bey de küçükken en çok sevdiği şeyin Cuma günleri Nuhkuyusu'ndan gelerek Beşiktaş'a selamlığa giden askerlerin geçişlerini seyretmek olduğunu; boru ve trampetlerle geçen askerlerin kendisini cebzettiğini ifade etmektedir. Kâzım Nami Duru, "Bir Otodidakt", *İlköğretim*, sayı: 100, 1942, s. 1283.

evvelleri yine Necip Asım'ın "En Eski Türk Yazıları"nı, Bursalı Tahir Bey'in "Türklerin Ulûm ve Fünûna Hizmetleri"ni de görmüş, yeni başlayan Türklük cereyanına karşı kalbinde yenilmez bir meyil uyanmıştı. Türk olmaktan büyük bir fahr duyuyordu."²¹Demirci Hasan ise hikâyenin en abartılı ve baskın karakteri olarak görülmektedir. Nami Bey'in daha önce kaleme aldığı "Bir Köylü Beni Uyandırdı" adlı makalesindeki köylünün yerini bu hikâyede Hasan Usta almış ve herhangi bir eğitim almamış olmasına rağmen Turgut Bey'i sözleriyle etkilemiş ve onu uyandırmıştır. Arif Bey'in Turgut Bey'e "özü,sözü doğru bir Türk" olarak tanıttığı Hasan Usta'ya, ilk gördüğü andan beri büyük bir muhabbet besleyen Turgut Bey boş kaldığı her an Hasan Usta'nın dükkânına giderek onun öğütlerini dinlemektedir. Turgut Bey, zeki ve iman dolu bir kişi olan Hasan Usta ile ilk karşılaştığındakömür ve demir ile kararan yüzünde garip bir nurun parladığını görür. Usta, devletin ve ordunun içerisinde bulunduğu durum hakkında yaptığı derin tahliller ile Turgut Bey'i derinden etkiler. O, Balkan mağlubiyetlerinin bizde hiçbir akis yaratmadığını, hala Balkan uluslarının eriştiği milli bilince ulaşamadığımızdan şikâyet eder ve bunun en büyük göstergesinin de biz Türklerde öç duygusunun kalmamasının olduğunu söyler. Konuşmaları boyunca hep Türklerin yiğitliğinden, kahramanlığından, adaletli oluşlarından, dürüstlüklerinden bahseden Hasan Usta günümüzde bu hasletlerimizden uzaklaştığımız için bu felaketlere uğradığımızı düşünür. Kâzım Nami Bey'in çizdiği Hasan Usta karakteri ideal bir Türk ve vatanseveri olarak ortaya çıkar.

Hikâyenin içerisinde ana fikir olarak yer alan Türkçülük ideali ile birlikte verilen diğer bir fikir de iktisad-ı milli fikridir. Hikâyeyi ayakta tutan temel olay Turgut Bey'in askerlik mesleğinden istifa ederek bir demir fabrikası kurma girişimidir. Ancak onu bu faaliyete yönlendiren nedenlerin neler olduğu da hikâyede verilmektedir. Hasan Usta ile tanışmaya kadar durumun ne vaziyette olduğunun farkında olmayan Turgut Bey, onun ağzından duyduğu sözler karşısında vatana bir demirhane açarak askerlikten daha fazla faydalı olacağını düşünür ve görevinden istifa eder. Peki, Hasan Usta'nın Turgut Bey'i bu derecede etkileyen sözleri nelerdir?

Hasan Usta Kastamonulu hemşerilerinin yardımıyla Erenköy'de bir demirci dükkânı açmıştır. Bu küçük dükkânda alın teriyle geçimini sağlayan Hasan Usta aza kanaat eden bir yapıdadır. Hasan Usta şehirde daha fazla kazanacakken bu köyde durmasının nedeni olarak yabancı demircilerin halka yaptıkları eziyeti göstermektedir. O civarda bulunan gayrimüslim

²¹ Kâzım Nami, *İş Ordusu*, s. 12.

demirciler yaptıkları az bir iş için çok fahiş fiyatlar istemekte ve adeta Türk çiftçisini soymaktadırlar. Turgut Bey'in kendisiyle yaptığı sohbette bu küçük köyde, bu kadar az parayla bu mesleği neden yaptığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Benim gözüm parada, zenginlikte değil Turgut Bey, şu biçare Türk köylülerini yabancıların sağmal ineği olmaktan kurtarmakta... Biliyor musun ben buraya gelmezden evvel öteki demirciler ne yapıyorlar? Adi bir saban demirini onarmak için köylüden anasının nikâhını isterlermiş. Köylüyü yemiş, bitirmişler, kırıp geçirmişler. Benim başka da düşündüklerim var ama daha sırası gelmedi.”²²

Konuşmanın devamında Turgut Bey'in bir kılıççı dükkânı açması halinde daha fazla para kazanacağını söylemesi üzerine Hasan Usta, kılıçla memleketler alınabileceğini ancak kılıçla memleketlerin elde tutulamayacağını, kılıcın yaptığını bozmayacak başka şeylerin olduğunu ifade eder. İşte o kılıcın yaptığını bozmayacak şeyler tarımdır, ticarettir, sanatlardır. Elbetteki bunların aktörleri yabancılar değil, Türkler olacaktır. Hasan Usta yalnızca bizim memlekette demircilerin hor görüldüklerini, hâlbuki Avrupa'da onlara çok değer verildiğini ve çok zengin demirciler bulunduğunu ifade eder. Bizden elde ettikleri gelirlerle Yunan donanmasına yardım eden Rum demircilerin olduğu bir ortamda zabıtlere kılıç yapmaktansa köylülere saban yapmayı yeğlediğini söyleyen Hasan Usta'nın her sözü Turgut Bey'in kalbine bir ok gibi saplanır. İşte bu konuşmadan sonra babasının mecburi hizmetini tamamlamadığı için Harbiye Nezaretine ödenmesi gereken tazminatı ödeyeceğini söylemesi üzerine Turgut Bey askerlik mesleğinden istifa eder. Askerdeyken öğrendiği Almanca'sının yardımıyla Almanya'da bulunan ve tarım aletleri üreten bir demir fabrikasına giden Turgut Bey, burada altı ay geceli gündüzlü çalışarak bu makinelerin nasıl kullanıldıklarını ve üretimin nasıl yapıldığını öğrenir. Almanya'daki işi bitince babasından aldığı sermaye ile Konya'ya doğru hareket eder. Turgut Bey'in Demirci Evi için yaşadığı şehir İstanbul'u değil de Anadolu'nun orta yerindeki Konya şehrini seçmesi oldukça manidardır. Elbette böyle bir işletme gayrimüslim sermayenin en yoğun olduğu İstanbul ve benzeri bir şehirde değil onlara nazaran daha küçük ölçekli, mütevazı bir Anadolu şehrinde kurulmalıydı.

²² Kâzım Nami, *İş Ordusu*, s. 25.

Böyle milli bir işletmenin açılıyor olması Konya'da büyük yankı uyandırmıştır. Konya'da yayın yapan gazeteler bu haberi birinci sayfalarından vermişlerdir. Turgut Bey, "Babalık ve "Osmanlı" gazetelerine verdiği ilanda özellikle Türk işçi ve ustalarını demirhanesinde çalışmaya davet etmiş ve ücret konusunda gerekenin yapılacağını bildirmiştir. Demirhanenin açılışı için 1330 yılının Mayısının son cuması seçilmiştir. Başta hükümet erkânı olmak üzere halk Alaattin Camii'nde Cuma namazını kılmışlar ve demirhanenin bulunduğu alana gelmişlerdir. Demirhane binası Türk mimarları tarafından, Türk mimarisine uygun bir şekilde yapılmıştır. Allı, yeşilli Osmanlı ve Türk bayraklarıyla süslenen binanın üzerine büyük harflerle "Türk Demirci Evi" yazılmıştır. Turgut Bey'in açılışta yaptığı konuşma başta Kâzım Nami Bey olmak üzere dönemin İttihatçılarınun amaçladıkları milli iktisat fikrinin kısa bir özeti niteliğindedir. Turgut Bey konuşmasına Allah'a şükrederek başlar ve şimdiye kadar Türk halkının ne vaziyette bulunduğunu anlatır. Günümüzü kurtarmaya çalışan bir yapıya büründüğümüzü, elimizde avucumuzda bir şey tutamadığımızı ifade eden Turgut Bey dönemin yapısı hakkında derin bir tahlilde bulunur ve neticede bu Demirci Evini neden açtığını şöyle ifade eder:

"Biz böyle dışarıdan içeriden hususiyle içeriden yüzümüze gülerken fenalığımıza çalışan düşmanların yüzünden her gün daha ziyade zayıflarken onlar kuvvetleniyordu. Onlar mektepler açarak iyiyi, fenayı, zengin olarak kuvvetlenmeyi öğreniyorlardı; biz mektep hocalarını köy ağalarına kahve pişirmekte, ölü yıkamakta, uşaklık etmekte kullanıyorduk. Onlar bizim elimizdeki toprakları bin tülü kurnazlıkla kendi ellerine geçirmeye çalışıyorlardı. "Çorbacı" diye varımızı yoğumuzu onlara veriyorduk. Onlar şehirlerde büyük bankalar, kasabalarda mağazalar, köylerde bakkal dükkânları açıp bizim alın teri dökerek kazandığımız paraları çekiyorlardı. Bizden alınan bu paralar kanımıza susamış düşmanların hazinesine gidiyordu. Bizim zenginlerimiz paralarını bankalarda saklayarak, hatta faiz almaktan vazgeçmiyor, ordumuza, donanmamıza yardım etmekten sakınıyordu.

Biliyorsunuz kardeşlerim ki düşman sana ne silahla hücum ederse, sen de ona o silahla karşı koyasın. Düşmanlarımız bize mekteplerle, ticaretle, sanayiyile, hileyle hücum ediyordu. Bizim elimizde ise

mektep, ticaret, sanat yoktu. Hilenin ne olduğunu bilmiyorduk. Senelerce Avrupalılardan hayır-hahlık umduk. Başımızı hangi taşa çarpmış isek o vakit sertliğini anladık. İçimizdeki çorbacılar bir taraftan meyhaneleriyle, kerhaneleriyle kanımızı zehirlemeye, bozmaya çalışırken, öte taraftan bankaları, mağazaları, dükkânları ile paralarımızı alıyorlardı. Hatta bazı yerlerde ırzlarımıza bile sarkıntılık ediyorlardı. Biz gözlerimiz yummuş, salımızı akıntıya bırakarak, kurbanlık koyunlar gibi bön bön gidiyorduk. Hiç kimse çıkıp da bize “ne oluyorsunuz, nereye gidiyorsunuz?” demiyordu. Hocalarımız Ramazan ayında bir yıllık harçlıklarını düşünüyor, bizi yiyip bitiren dertlerden değil, yalnız cennetten cehennemden söylüyorlardı. Mekteplerden çıkanlarımız Frenkler gibi olmazsak yaşayamayacağımız iddia ediyorlardı. Kimse bu zavallı halkın içine girmiyor, onlara doğru yolları göstermiyordu. (...)

İçli dışlı düşmanlarımız bizi birbirimize düşürmekten başka bir şey düşünmüyordu. Beş bin yıllık şanlı şerefli bir geçmişi olan bu millet artık bu hale dayanamazdı. Yalnız kol kuvvetiyle iş görmek zamanı çoktan geçti. Bizim karada asker ordularımızın, denizde donanmalarımızın bulunması, bunların kuvvetlenmesi kâfi değildir. Bize bir de memleketin en küçük köylerine kadar kök salmış bir iş ordusu lazımdı.

İşte kardeşlerim, ben bu ordunun lüzumunu anladığım gün şurada gördüğünüz babama koştum, askerlikten çıkarak Anadolu'nun merkezi demek olan Konya'da bir demirci evi açmak için bana izin vermesini istedim. (...)

Ben burada Konya'dan ve civarlarından topladığım atmış, yetmiş kadar Türk işçileriyle beraber çalışacağım. Almanya'dan getirdiğim makineleri yerlerine takarken onları bu arkadaşlarıma gösterdim. Bir hafta kadar da nasıl işlediklerini öğrendim. Bugün “Bismillah” diyerek işe başlıyorum. Maksadım dinime

ve milletime elimden geldiği, gücümün yettiği kadar
hizmet etmektir. Sizden de dua beklerim".²³

Görüleceği üzere bir Türk evladının yerli sermaye ile kurduğu ve Türk işçilerinden çalıştığı böyle bir işletme Kâzım Nami Bey ve İttihatçıların zihinlerinde olan iktisadi yapının temelidir. Milli burjuvazinin ancak bu türden işletmeler ile sağlanacağını düşünen İttihat ve Terakki ileri gelenleri I. Cihan Harbi yıllarında bu türden işletmelere destekler vermişlerdir. Kâzım Nami Bey'in İş Ordusu adlı hikâyede yapmaya çalıştığı şey bir nevi Türk ve Müslüman unsurları bu tür işletmeler kurmaya teşvik etmek ve onlara yol göstermektir.

Elbette ki halka yol göstermeyi ve bir model koymayı kendisine hedef seçmiş olan yazarın, hikâyenin devamında işletmenin durumunun ne olduğunu da belirtmesi beklenir. Turgut Bey'in açtığı Türk Demirci Evi kısa zamanda sadece Konya'dan değil, civar illerden de çiftçilerin mal aldığı bir işletme haline gelir ve Turgut Bey gelen siparişlere yetişmenin yolunu işletmeyi genişletmekte ve yeni işçiler almakta bulur. Avrupa'dan büyük fabrikalar ve İstanbul'dan her türlü alet satan mağazaların sahipleri Konya'ya gelerek Turgut Bey ile anlaşma yollarını ararlar hatta Turgut Bey'e fabrikayı kendilerine satması için fiyatının beş katı para ödemeyi teklif ederler ancak Turgut Bey bunu kabul etmez. Bunun üzerine bir sendika teşkil eden yabancı işletmeciler Konya'da bir dükkân açarak çiftçilere daha ucuza mal satmaya başlarlar. Fakat hamiyetli Konya halkı Türk işletmesi dururken yabancı mallara tenezzül etmez. Bu sırada Turgut Bey'in gazetelere verdiği ilan dikkat çekicidir:

"Ticaret serbesttir. Herkes istediği gibi ticaret eder; müşteriler de istedikleri yerden alışveriş ederler. Demirci Evinin aletleri belki daha pahalıdır; fakat bunlara verilecek para bu memlekette kalır. Başkalarının sattıklarından alınan kâr gibi, Yunan donanmasına gitmez. Bununla beraber bundan sonra Demirci Evi sattığı malların kârından yüzde beşini Osmanlı donanmasına hediye edecektir. Muhterem Türk müşterilerimize bu haberi bildirmeyi bir vazife gördüm."

Görüleceği gibi Türk Demirci Evi aynen daha öncelleri Rum işletmecilerin kendi donanmalarına yaptığı gibi Türk donanmasına sattığı

²³ Kâzım Nami, a.g.e., s. 46-50.

malların kârından yüzde beş verileceğini ilan etmektedir. Demirci Evine olan ilgiyi büsbütün arttıran bu ilan neticesinde önce Sivas, arkasından Ankara'dan olmak üzere Türk Ocakları vasıtasıyla Turgut Bey'e bu şehirlerde de Demirci evi açılması konusunda davetler geliyordu. Bu iki şehirde de birer Demirci Evi kuran Turgut Bey, Bursa, Erzurum, İzmir'den de bu yolda teklifler gelince her yere kendisinin yetemeyeceğini ve bu memleketin sadece demirciliğe ihtiyacı olmadığını düşünerek aynen Osmanlı Devletinin eski devirlerinde var olan ancak unutulmuş esnaf örgütleri veya köylerde yapılan imece gibi bir sistemin iktisadi kalkınmayı getireceğini düşündü. Hikâyenin sonunda Turgut Bey İstanbul Türk Ocağında hazırladığı bir nizamname ile vatan topraklarının tümünde açılacak olan milli işletmelere yol göstermiştir.

Sonuç

II. Meşrutiyet, Osmanlı devlet yapısının çeşitli mekanizmalarında önemli değişimler ve dönüşümler yaşanmasına neden olmuştur. Temel hedefleri toplumu dönüştürmek olan ittihatçılar ileri sürdükleri politikalar ile zaman zaman etkili olmuşlar, bu politikaların geniş kitlelere ulaşması konusunda hemen her türlü argümanı kullanmayı düşünmüşlerdir. Elleri bulunan basın gücü ve cemiyete gönül vermiş olan edebiyatçılar aracılığı ile bir kamuoyu oluşturma amacı gütmüşlerdir. Özellikle edebi eserler ile halka ulaşma cemiyetin en önemli faaliyetlerinden birisi olmuştur. Ancak bu dönemde kaleme alınan edebi eserlerin meşrutiyetin ilan edildiği ilk günlere ait olanların da hürriyet sarhoşluğu, hemen arkasından gelen savaşlar esnasında yazılanlarında Türkçülük ideolojisi ve bazılarında ise cemiyetin siyasi ve ideolojik fikirlerinin ağır bastığı görülmektedir. Şiir, hikâye, tiyatro ve benzeri sahalarda yazılan eserlerin birçoğu edebi kaygılardan çok fikir ve ideoloji aktarma kaygısıyla kaleme alınmışlardır.

İttihat ve Terakki Cemiyetinin kuruluş yıllarından itibaren içinde yer alan Kâzım Nami Bey de, amatörce ilgilendiği edebiyat sahasında, benimsemiş olduğu ideolojinin çizdiği bir yolda ilerlemiştir. Türkçülük fikrine bağlılığı dolayısıyla şiirlerinde ve hikâyelerinde bu minval üzere konular seçmiştir. İktisad-ı millinin yoğun bir şekilde ülke gündemine girdiği I. Dünya Savaşı başlarken kaleme aldığı "İş Ordusu" adlı hikâye, bu fikri geniş kitlelere yaymak ve topluma model oluşturmak amacıyla kaleme alınmıştır. Hikâye aslında bir takım ulvi duyguların sorgulandığı ve bu ulvi duygular karşısında ki tercihlerin ne derecede önemli olduğu vurgusu üzerinde durmaktadır. Yazara göre, yıllardır vatan evlatlarının yabancılar tarafından soyulması ve bunun karşısında Türklerin aciz kalışı, tamamen Türk sermayesine dayalı bir ticaret ve sanayi ağı kurmayı gerekli kılmaktaydı. İşte

bu noktada hikâye, yıllardır memuriyete ve askerliğe yönlendirilen Türklerin artık ticarete ve sanayiye atılmaları gerektiği tezini işlemektedir. Yazarın kullandığı en önemli argümanlardan birisi hiç şüphesiz ki hikâyenin içerisinde serpiştirilmiş iyi-kötü sembollerdir. Örneğin hikâyede askerlik ve memuriyet yıllardır Türk milletinin temel uğraş alanı olarak görülmüş ve o gün içinde bulunulan kötü durumun sorumlusu olarak belirtilmiştir. Hâlbuki ticaret, sanayi ve çiftçilik bizi yabancıların boyunduruğundan kurtaracak güçlerdir. Yine hikâyenin kahramanı olan ve zabıt çıkarak Selanik'e giden Turgut Bey'in daha öğrenciyken nişanlandığı Türkan isimli kızın, Turgut Bey'in askerlikten istifa ederek bir demirci evi açmak istemesiyle nişanı atması, buna karşılık Demirci Hasan Usta'nın kızının her koşulda Turgut Bey'in yanında yer almayı kabul etmesi, Turgut Bey'in vatan sevgisini kendi aşkından yüce tutmasının bir göstergesidir. Turgut Bey'i zabıt iken severken, demirci olduğunda sevmeyen Türkan olumsuz bir karakter olarak belirirken, Hasan Usta'nın kızı kendisini Türklük mefkûresine adanmış olumlu bir tip olarak oluşturulmuştur.

Görüldüğü üzere İş Ordusu adlı hikâye konusu, kahramanları, içerisinde barındırdığı semboller ile dönemin edebi ve ideolojik atmosferini yansıtan ve bu özelliği ile okuyucu kitlesine yol gösteren ve kılavuzluk yapan bir eser görüntüsündedir. İktisad-ı milliyi arzulayan İttihat ve Terakki Cemiyetinin bu ve buna benzer edebi eserler ile geniş kitlelere ulaşma isteğinin bir yansıması olarak gösterilebilecek olan bu hikâye gerek edebiyatçılar, gerekse tarihçiler açısından büyük önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Ceyhan, Nesime. II. Meşrutiyet Dönemi Türk Hikâyesi, Selis Kitapları, İstanbul 2009.

Duru, Kâzım Nami. "Bir Otodidakt", *İlköğretim*, sayı: 100, 1942.

Duru, Kâzım Nami. İttihat ve Terakki Hatıralarım, Sucuoğlu Matbaası, İstanbul, 1957.

Duru, Kâzım Nami. Ziya Gökalp, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1949.

Edebiyattaki İktisat, (Der. Çınla Akdere-Derya Güler Aydın), İletişim Yayınları, İstanbul 2014.

Erkek, Mehmet Salih. "II. Meşrutiyet'in İlk Piyesi: Nasıl Oldu ve Kâzım Nami Bey'in Osmanlılık İdeali", *100. Yılında II. Meşrutiyet*

Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi Sempozyumu, Bildiriler, İstanbul 2009.

Ethem Nejat. "Harici Ticaretimiz ve İstihlâk-ı Milli", *Toprak*, S. 3, Nisan 1913.

Gökalp, Ziya. "Millet Nedir? Millî İktisad Neden İbaretir II", *İktisadiyat Mecmuası*, Cilt: 1, Sayı: 7, 28 Mart 1332/10 Nisan 1916.

Kâzım Nami. "Demirci", *Halka Doğru*, Yıl:1, Sayı: 5, 9 Mayıs 1329.

Kâzım Nami.İş Ordusu, Matbaa-yı Hayriye, İstanbul 1332.

Maraşlıoğlu. "Bir Köylü Beni Uyandırdı", *Halka Doğru*, Yıl: 1, Sayı: 2, 18 Nisan 1329.

Mardin, Şerif.Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908), 13. bs., İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

Muhittin. "Milli Himaye", *Halka Doğru*, Cilt: 1, Sayı: 7, (23 Mayıs 1329/5 Haziran 1913), s. 53.

Tekinalp, "Milli İktisad", *İslâm Mecmuası*, Yıl: 2, Sayı: 22, 12 Şubat 1330/25 Şubat 1915.

Toprak, Zafer.Milli İktisat-Milli Burjuvazi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1995.

Töre, Enver, II. Meşrutiyet Dönemi Türk Tiyatrosu", *Doğu-Batı*, Sayı: 45, 2008.

Tunaya, Tanık Zafer.Türkiye'de Siyasi Partiler, Cilt: I, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.

Yetkin, Sabri. "II. Meşrutiyet Öncesi Ege'de Şirket-i Milli Denemesi: Uşak Osmanlı Halı Ticarethanesi II", *Toplumsal Tarih*, Sayı: 27, Mart 1996.